

821.163.41.08 Петровић Његош П. П
811.163.41*367.6
<https://doi.org/10.18485/sj.2021.26.1.1>

РАДМИЛО Н. МАРОЈЕВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 10. 11. 2020.
Прихваћен: 12. 1. 2021.

ВЕРБАЛИЗАЦИЈА ТЕКСТА *ШЋЕПАНА МАЛОГ* (Реконструкција растављеног писања)

У серији радова под горњим насловом** разматра се подјела текста Његошевог спјева *Шћепан Мали* на ријечи, па се издваја растављено писање (које је предмет овог чланка), састављено, полусастављено, тј. с дивизом, и растављено у акценатском а састављено писање у критичком и основном издању, што је у складу с теоријском концепцијом о вербализацији текста (подјели текста на ријечи).

Кључне ријечи: Петар II Петровић-Његош, спјев *Шћепан Мали*, спјев *Горски вијенац*, спјев *Луча микрокозма*, учење о врстама ријечи.

I. ПРИСТУП

0.1. У издању *Шћепана Малог* требало је рјешавати бројна текстолошка питања, исправљати штампарске и редакторске грешке првог издања и освјетљавати „тамна мјеста” у тексту, па и примјере неадекватне вербализације текста (подјеле текста на ријечи).

Вербализација текста, тј. његово рашчлањивање на ријечи као самосталне лексичке, лексичко-граматичке и граматичке јединице, један је од

---

* radmilo@mail.ru

** Из пројекта „Пјесничка дјела Петра II Петровића-Његоша у оригиналу и руским преводима” Института за славистику и филологију Паневропског универзитета Апеирон у Бањој Луци.

примарних текстолошких задатака. Писање растављено (1), састављено (2), полусастављено, тј. с дивизом (3), и растављено у акценатском а састављено у критичком и основном издању (4) – заснива се на теоријској концепцији о вербализацији текста (подјели текста на ријечи).

0.2. Растављено се пише веза двије ријечи за коју је утврђено да се она није лексикализовала. Више сегмената текста *Шћепана Малог* који се обично сматрају једном лексичком јединицом потребно је, по нашем мишљењу, рашчланити на двије ријечи.

У нашем критичком издању *Шћепана Малог* растављено се пишу: а) фонетске ријечи с проклитиком (рјечцом или везником) *и*, као и рјечца *и* и ријеч која јој претходи [види т. 1], б) напореда употрејебљени везници *ка* и *да* у живој граматичкој функцији [види т. 2], в) рјечца *дѝ* у значењу ‘сем’ у вези с прилогом *сѝд*, везник *тѝ* у значењу ‘и то’ у вези с прилогом *лѝш* и копулативни облик *ни(ј)е* испред придјева *крѝв* [види т. 3], г) дво- и трокомпонентни везници с рјечцом *ли* у своме саставу [види т. 4], д) аналитичке неодређене замјенице које се образују од упитно-односних замјеничких ријечи с рјечцом *дѝд* [види т. 5], љ) веза саставног везника *и* и условног везника *ѝко*, при чему акценат остаје на компоненти *ѝко* [види т. 6], е) реченична конструкција коју чине субјекат *свѝ* (облик средњег рода замјенице који није граматикализацијом прешао у рјечцу нити транспозицијом у префикс) и предикат *је јѝднѝко* чија је копула, након губљења интервокалског *ј*, са замјеницом срасла у диверб *свѝ* – свѝ <ј>^с јѝднѝко [види т. 7], ж) двокомпонентни саставни везник *ѝл(и) и*, у значењу ‘и’, ‘а и’, ‘али и’ и комбинација копуле *је* и рјечце *ли* с рјечцом *и* у фразеологизму *је ли и Бог дао* [види т. 8], з) комбинација везника *ни* односно *нит* с глаголском енклитиком *сам* и одричне рјечце *ни* (која није прерасла у префикс) с бројем *један* [види т. 9], и) везе именица и замјеница с енклитикама: *амѝнат ти*, *онѝкѝ га* и узвичним рјечцама у проклизи: *ѝ тѝ*, *ѝ Канѝни* [види т. 10], ј) придјевско-именичке синтагме у којима је прва компонента атонирана па је пренесен акценат с друге компоненте: (ак.) *злѝ срећу*, (по) *свѝ љето* [види т. 11] и к) предлошко-падежне везе које се нису (потпуно) граматикализовале, тј. које нису потпуно прешле у сложене предлоге, и које чувају самосталан именички акценат (без преношења на примарни предлог) и именичко значење: „*на сред* + генитив”, „*у днѝ (пѝ днѝ, са днѝ) + генитив*”, „*на вѝх (са вѝх) + генитив*” [види т. 12].

0.3. Поред тога, растављено се пишу и неке друге предлошко-именичке и предлошко-прилошке везе које се нису (потпуно) адвербијализовале – у којима именица односно прилог чува своје значење а акценат се не преноси или се преноси факултативно на предлог, као и веза предлога и компаратива прилога која није прешла у предлог (компаратив чува свој акценат и значење), али се оне описују у раду Маројевић 2021а.

0.4. У раду се, гдје је то било потребно и могуће, примјењује поредбена анализа с контекстима друга два Његошева спјева, *Горског вијенца* и *Луче микрокозма*, као и пјесме *Поздрав србском роду* (из које је узет мото спјева), док се у одјелку „Исходи” [види т. 13] синтетички представљају конкретни поступци у доказивању вјеродостојности интерпретације форми и значења контекста анализираног спјева.

II. ТИПОЛОГИЈА РАСТАВЉЕБОГ ПИСАЊА

1. Растављено треба писати рјечцу *и* и ријеч чија је она проклитика, односно рјечцу *и* и ријеч која јој претходи, у четири контекста *Шћепана Малог* (и у једном контексту *Горског вијенца*). У три стиха ми смо васпоставили растављено писање, а у два га први успоставили.

(1) У другом полустиху 24. стиха (па ћеш *и* скочити):

Стан сердаре (лаковјеран ли си!):
 прић’ омјери па ћеш и скочити –
 ко посрне, мудроват му бране!
 [ШМ 23–25]

није представљен глагол *искочити него комбинација „рјечца *и* + глагол *скочити*”.

Неадекватно, састављено писање налазимо у првом и у бројним каснијим издањима: Прић’ омјери, па ћеш искочити; [Стојковић 1851: 10; Јовановићи 1880: 12; Костић 1902: 10 (24); Решетар 1926: 187 (I 24); Вушовић 1935: 155 (исто у издању из 1936, с. 170); Стевановић 1952: 14 (грешка није исправљена у каснијим издањима иако је Јевто Миловић, у међувремену, текст правилно рашчланио), исто у Недић 1964: 14].

Правилну вербализацију текста налазимо у издању Јевта Миловића: Прић’ омјери, па ћеш и скочити; [Миловић 1965: 16 (I 24)], што значи да је он први исправио грешку претходних издања; исправку је прихватио Александар Младеновић [Младеновић 2007: 140 (24)].

НАПОМЕНЕ.

1. Анализираним примјером илуструје се значење „**2.** *хитро изићи, истрчати одоздо горе*” глагола **искочити** у *Речнику Његошева језика* [Стевановић и др. 1983 I: 292]. Уз правилну вербализацију текста, односно уз раздвајање рјечце *и* од глагола, примјер треба премјестити у значење „**1.** *учинити скок*” глагола **скочити** [Стевановић и др. 1983 II: 295], гдје се већ налази примјер из 1976. стиха *Горског вијенца* (*скочи с мјеста четрнаест ногах*).

2. У 24. стиху *Шћепана Малог* представљена је изрека као фразеолошки жанр: *прво омјери, па скочи!* (у значењу ‘прво процијени, па онда оцијени’), прилагођена структури десетерца. Слично значење има изрека *трипут мјери, једном сијечи*. Његошева изрека упоредива је с изреком *прво скочи, па реци: хоп!* (у значењу ‘прво уради, па се онда хвали’) – обје изреке садрже глагол *скопчити*, једна у финалној, друга у иницијалној семантичкој позицији.

(2) У другом полустиху 592. стиха (био *нам и срећан*):

»[...] Нови царе, био нам и срећан:
 ево згоде а ево прилике
 да покажеш цијелу свијету
 како ће ти круна пристојати!«
 [ШМ 592–595]

посвједочен је ненаглашени датив личне замјенице *нам* у комбинацији с рјечцом за истицање *и*, па их треба писати растављено.

Неадекватно, састављено писање налазимо у првом: Нови, Царе, био нами срећан! [Стојковић 1851: 32] и другом издању: Нови царе, био нами срећан! [Јовановић 1880: 30].

Правилну вербализацију текста налазимо већ у трећем издању, Драгути-на Костића: Нови царе, био нам и срећан! [Костић 1902: 37 (код њега је то 595. стих)]. Исправку прихвата Данило Вушовић [Вушовић 1935: 170 (код њега је то 598. стих првог чина), Вушовић 1936: 186 (сада је то 595. стих)].

Милан Решетар враћа погрешну вербализацију текста из првих двају издања (он је исправке вршио на примјерку издања браће Јовановића): Нови царе, био нами срећан! [РЕШЕТАР 1926: 206 (I 598) (грешком коректора, стих је увучен умјесто да само почне великим словом; техничку грешку увлачења стихова у којима је Решетар био оставио велико слово поновиће Данило Вушовић у свом првом издању, али он и у другом издању све стихове почиње великим совом)].

Умјесто правилне, Костићеве вербализације текста, коју је у оба своја издања примијенио Вушовић, у издањима послје другог свјетског рата понавља се Решетарева грешка: Нови царе, био нами срећан! [СТЕВАНОВИЋ 1952: 37 (I 595), исто у каснијим издањима и у НЕДИЋ 1964: 32, МИЛОВИЋ 1965: 44]; Александар Младеновић грешку понавља, али и именицу пише великим словом: Нови Царе, био нами срећан! [МЛАДЕНОВИЋ 2007: 52 (595)].

Растављено писање ми смо васпоставили, с образложењем, у основном издању Његошевих спјевова [МАРОЈЕВИЋ 2018: 53, 311].

(3) У 2607. стиху уз растављено писање – рјечце *и* и претходне (одређене) замјенице *сам* – реконструисемо и предлог *с* испред инструментала наредне (повратне) замјенице *сдѡм*:

забаве ти друге не имадем
 до једнога сáма разговора
 с живијема али с мртвијема,
 кад нй с једнйм – онда сáм и [с] сòбòм.
 [ШМ 2604–2607].

Неадекватно, састављено писање налазимо у прва два издања: Кад ни с једним онда сами собом. [Стојковић 1851: 124; Јовановићи 1881: 103].

Правилну вербализацију текста, али без васпостављеног предлога, налазимо већ у трећем издању, Драгутина Костића: Кад ни с једним, онда сам и собом. [Костић 1902: 147 (2681)].

Милан Решетар враћа погрешну вербализацију текста из првих двају издања (он је исправке вршио на примјерку издања браће Јовановића), али ставља прозодијске знаке: кад ни с једним, онда сáмй собом. [РЕШЕТАР 1926: 284 (IV 111)]. Грешку понавља Данило Вушовић, али без прозодијских знака и без запете [ВУШОВИЋ 1935: 233 (исто у другом издању, с. 259)].

Умјесто правилне, Костићеве вербализације текста, послеријатна издања Његошевих Ц(ј)елокупних д(ј)ела, најприје у девет, а онда у седам томова (последње, прекомпоновано издање у четири тома), понављају Решетареву текстологију: кад ни с једним, онда сáмй собом. [СТЕВАНОВИЋ 1952: 37, исто у каснијим издањима (с. 138) и у Недић 1964: 113].

Задржавајући састављено писање, текстолошки проблем су покушали да ријеше, најприје Јевто Миловић, правећи од номинатива замјенице *сам* инструментал: кад ни с једним, онда сами[м] собом. [МИЛОВИЋ 1965: 168 (IV 111)], а онда и Александар Младеновић, васпоставивши и предлог [с] испред Миловићевог инструментала: кад ни с једним, онда [с] сами[м] собом. [МЛАДЕНОВИЋ 2007: 164 (2680)].

У *Речнику Његошева језика* замјенице *сáм* и *сáмй* наводе се као видски парњаци, а израз „с ам (и стиха ради – сáмй) собом (говорити)” [СТЕВАНОВИЋ и др. 1983 II: 252, s. v. **сáм**] тумачи се као фразеологизам, с двије потврде. Прва је с почетка *Горског вијенца*, испред првог стиха, у којој смо ми васпоставили предлог *с*: Владика Данило (сáм [с] сòбòм), што чинимо и у овој другој потврди, из *Шћепана Малог*, уз растављено писање граматичке ријечи *и* (рјечца која се може посматрати и као везник) и номинатива једине мушког рода одређене замјенице *сáм*.

Растављено писање, реконструишући рјечцу *и* од које је полазио једино Костић, ми смо васпоставили, с образложењем, у основном издању Његошевих спјегова [МАРОЈЕВИЋ 2018: 53, 394].

(4) У првом полустиху 3089. стиха (*вѣм и чўти*):

»[...] И да хоће, помѡћ ви не смије,
и да смије, помѡћ ви не може –
он је саб’јен на крај ѡд свијета
те не може ни од којѣ рўке
вѣм и чўти смрти ни живота.«
[ШМ 3085–3089]

посвједочен је наглашени датив личне замјенице *вам* у комбинацији с рјечцом *и*, па их треба писати растављено.

Неадекватно, састављено писање налазимо у свим издањима сем наших: Вами чути смрти ни живота. [Стољковић 1851: 143; Јовановићи 1881: 110; Костић 1902: 168 (3163)]; Милан Решетар и каснији приређивачи додају знак извода: Вами чути смрти ни живота.” [РЕШЕТАР 1926: 301 (IV 594) (грешком коректора, стих почиње великим умјесто малим словом) и Вушовић 1935: 246 (исто у другом издању, с. 274); с малим словом на почетку стиха у СТЕВАНОВИЋ 1952: 157 (IV 593), исто у каснијим Стевановићевим издањима и у НЕДИЋ 1964: 130, МИЛОВИЋ 1965: 194; МЛАДЕНОВИЋ 2007: 187 (3162)].

Растављено писање, реконструишући рјечцу *и*, ми смо успоставили, с образложењем, у основном издању Његошевих спјевова [МАРОЈЕВИЋ 2018: 53, 412].

НАПОМЕНА.

У критичком, а потом и у основном издању *Горског вијенца* ми смо успоставили растављено писање предлошко-падежне везе *ў помѡћ* с рјечцом *и*, која је проклитика уз облик *дође*: Мало ко нам *ў помѡћ* и дође; [ГВ 2715]. То значи да у другом полустиху није посвједочен (погрешни) локатив (*у*) *помоћи него правилни акузатив (*у*) *помоћ* у комбинацији с рјечцом *и*. У првом издању именица је била грешком одштампана састављено са рјечцом *и*: **Мало ко намъ у помоћи дође**, [МЕДАКОВИЋ 1847: 112], што су преписали сви каснији приређивачи. Иначе се израз *у помоћ* појављује још у два стиха *Горског вијенца*, и у оба је правилни облик акузатива: *ў помѡћ* нам ко год чу притече – [ГВ 2593]; Јошт нам *ђѣко ў помѡћ* прѣскочѣ [ГВ 2786].

2. Напоредо употријебљене везнике *ка* и *да* у живој граматичкој функцији треба писати растављено, а компоненту *ка* изговарати с дугосилазним акцентом, укључујући примјер у коме се у свим издањима која су нашим претходила неосновано рекоконструисао упитни замјенички прилог *када: *ка да* цари с пушкама шетају! [ШМ 373]. Ову синтагматску везу, у којој се као семантичка замјена у прозном дискурсу може користити двокомпонентни везник ‘као да’, треба разликовати од лексикализоване модалне ријечи, прилога *када* с дугоузлазним акцентом у значењу ‘изгледа’. У два се примјера (у истом кон-

тексту) прилог *када* може се семантизовати ‘изгледа (да)’: Опрости ми Боже свемогући: / *када* ни ти главу не обрћеш [...] / *када* ти је то најмања мѝсѝ [ШМ 547–548, 550], али се подробном анализом (у раду Маројевић 2021б) доказује да се и у њима мора полазити од прилога *када*, а не од двокомпонентног везника *ка да* у значењу ‘као да’.

3. Растављено се пише рјечца *дѝ* испред прилога *сѝд* [види даље т. (1)], везник *тѝ* испред прилога *лѝш* [види даље т. 2)] и копулативни облик *ни(ј)е* испред придјева *крѝв* [види даље т. (3)].

(1) У 2211. стиху примјењујемо растављено писање рјечце *дѝ* у значењу ‘сем’ и прилога *сѝд*:

Млечићи су, знадем, Црногорце
све мрзјели – мрзећи љубили,
ал нијесу мрзѝст на вид’јело
никад приђе дѝ сѝд изнијели.
[ШМ 2208–2211].

Рјечца *дѝ* има и сама побочни акценат, мада се он испред акцентованог слога скоро не осјећа (неутрализован је), и на њега се акценат сљедеће ријечи не преноси.

Растављено писање налазимо и у прва три издања, али се тада и адвербијализована предлошко-прилошка веза по правилу писала растављено: Никад приђе до сад изнијели. [Стољковић 1851: 105; Јовановић 1881: 88; Костић 1902: 123 (2262)].

У каснијим издањима неосновано се полази од прилога *дѝсад, који је настао срастањем предлога *до* и прилога *сѝд*: предлог *до* је атона ријеч, па се на њега преноси акценат с првог слога наредне ријечи (ако је акценат силазни): никад приђе досад изнијели. [Решетар 1926: 267 (III 543); исто (с великим словом на почетку стиха) у Вушовић 1935: 220, исто у Стевановић 1952: 115, Недић 1964: 95, Миловић 1965: 140; Младеновић 2007: 140 (2262)].

Растављено писање воспоставили смо, с образложењем, у основном издању Његошевих спјегова [Маројевић 2018: 52, 376].

(2) Растављено писање рјечце *тѝ* у значењу ‘и то’ и прилога *лѝш* у значењу ‘само’ примјењујемо у три стиха.

1° У 2531. стиху:

Ове горе не љубе рѝгуле
јер су у њих дани прѝдугачки
(тѝ лѝш онѝм што код куће чѝмјѝ)
кад их човјек не би поткидао
са пјесмицом и чашом ракије.
[ШМ 2529–2533]

у првом издању компоненте су одштампане састављено: Телиш оним што код куће чамју. [Стојковић 1851: 121].

2° У 2612. стиху:

Та ово је пријатно слушати,
тѐ лиш онџм ко га чуо није.
[ШМ 2611–2612]

у првом издању компоненте су одштампане састављено: Телиш оном, ко га чуо није. [Стојковић 1851: 124].

3° И у 3709. стиху:

Путови се ни звати не могу,
нџ сѹ ово праве бџспутице,
тѐ лиш онџм који су одрасли
на ћилиму у дивном Стџмболу –
путови су наши ка грозница.
[ШМ 3707–3711]

у првом издању примијењено је састављено писање: Телиш оним' који су одрасли [Стојковић 1851: 171].

У другом издању спјева компоненте су растављене у прва два примјера: Те лиш оним, што код куће чамју. [Јовановићи 1881: 100]; Те лиш оном, ко га чуо није. [Јовановићи 1881: 103], док је у трећем примјеру остало састављено писање: Телиш оним, који су одрасли [Јовановићи 1881: 141]. Приређивач је примјере интерпункцијски уједначио. Даљи корак чини Драгутин Костић – он досљедно примјењује растављено писање: Те лиш оним, што код куће чамју. (2604); Те лиш оном, ко га чуо није. (2686); Те лиш оним, који су одрасли (3783) [Костић 1902: 143, 147, 198]. Растављено писање задржава Милан Решетар бришући непотребне запете: те лиш оним што код куће чамју. (IV 35); те лиш оном ко га чуо није. (IV 116); те лиш оним који су одрасли (V 301) [РЕШЕТАР 1926: 281, 284, 323]. С обзиром на то да је писање великог слова на почетку стиха коректорска грешка, могла би се историја питања завршити с Решетарем. Растављено писање од Решетара презиме Данило Вушовић [Вушовић 1935: 231, 233, 264] задржавајући га и у свом другом издању.

Да се историја питања с Решетарем не заврши побринуо се Михаило Стевановић – он се враћа на Стојковићево текстолошко рјешење: телиш оним што код куће чамју, (IV 35); телиш оном ко га чуо није. (IV 116); телиш оним који су одрасли (V 301) [СТЕВАНОВИЋ 1952: 133, 136, 185]. Стевановића слиједи Владан Неђић [НЕЂИЋ 1964: 110, 113, 154] и Јевто Миловић [МИЛОВИЋ 1965: 164, 169, 233], који је вратио у посљедњем примјеру апостроф из Стојковићева издања (оним').

У једнотомном *Рјечнику* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша] првим примјером из *Шћепана Малог* илуструје се ријеч „тѐлѝш (тј. те лиш) *прил.* нарочито” [СТЕВАНОВИЋ–БОШКОВИЋ 1954/1957: 217].

И све би то било разумљиво да у другом Стевановићевом издању није враћено растављено писање, али само у првом примјеру: те лиш оним што код куће чамју, (IV 35) [СТЕВАНОВИЋ 1967: 135], у трећем издању растављене су компоненте и у другом примјеру: те лиш оном ко га чуо није. (IV 116) [СТЕВАНОВИЋ 1974: 138]. У трећем примјеру остало је састављено писање, у свим издањима: телиш оним који су одрасли (V 301) [СТЕВАНОВИЋ 1967/1974: 187].

Варијантност је одражена и у двотомном *Речнику Његошева језика*: „тѐ-лиш (и те лѝш) *прил. нарочито, особито*” [СТЕВАНОВИЋ и др. 1983 II: 379], па се прво наводи трећи примјер из *Шћепана Малог*, написан састављено, а онда прва два примјера, растављено написана. Лексикографи су се служили четвртим издањем *Целокупних дела* [СТЕВАНОВИЋ 1975: 187], а оно је фототипија трећег издања.

Како се објашњава ова неуједначеност? Једноставно: коректори су у другом издању спјева раставили компоненте у првом примјеру, а у трећем издању и у другом; лексикографи, коаутори Стевановићеви, како би убрзали рад на *Речнику*, нису увијек ни консултовали Стевановића, у овом и у бројним другим случајевима.

Растављено писање, досљедно, примјењују приређивачи у XXI вијеку; прије нас то је учинио Александар Младеновић: те лиш оним што код куће чамју, (2604); те лиш оном ко га чуо није. (2685); те лиш оним који су одрасли (3782) [МЛАДЕНОВИЋ 2007: 160, 164, 217].

Ако је питање текстолоши разјашњено, није лексикографски. Двокомпонентна граматичка ријеч тѐ лѝш састоји се од рјечце тѐ у значењу ‘и то’, која је дијалектизам, и прилога лѝш у значењу ‘само’, који је русизам. У руском језику ријеч лишѝ понаша се као рјечца, која има и везничку употребу, и тада је карактерише побочни акценат, и као прилог, и тада је акценат главни. Другим ријечима, у погледу припадности врстама ријечи заузима прелазну позицију.

Рјечца тѐ у значењу ‘и то’, која је посвједочена у Његошевом језику, има (ослабљен, побочни) акценат, и на њу се не преноси акценат сљедеће ријечи. Дужина на другој компоненти у једнотомном рјечнику реконструисана је због претпоставке да је она настала скраћивањем од дијалекатског облика у изразима типа *лѝше Мάρка*. А то *лѝше* је архаични облик номинатива једнине мушког рода неодређеног вида некадашњег партиципа радног садашњег времена од глагола *лишити*.

У сва три контекста граматичка ријеч тѐ лѝш, с побочним акцентом на обје компоненте, везује се за облик показне замјенице *онај*, с главним акцен-

том. Те три компоненте образују јединствену, али сложену фонетску ријеч: $t\grave{e}^{\wedge}l\dot{i}sh^{\wedge}\grave{o}n\grave{o}m$, $t\grave{e}^{\wedge}l\dot{i}sh^{\wedge}\grave{o}n\dot{i}m$.

4° Рјечца за наглашавање *те*, у значењу ‘и то’, употребљава се и самостално, на примјер у 289. стиху:

Сјутрадан ми коња изведоше,
силна хага ка горскога дива,
некована и необјажана,
те Халата Арслановић-аге.
[ШМ 286–289].

а у комбинацији с прилогом *лиш*, као шзо смо видјели – у збирном значењу ‘и то само’.

(3) У 1921. стиху примјењујемо растављено писање копулативног облика *ни(j)е* испред придјева *крив*:

Чинио је све што је могао,
а што није могао чинити –
за то ниј’ крив Богу ни народу.
[ШМ 1919–1921].

У већини издања примјењено је растављено писање: За то не крив Богу ни народу, [Стојковић 1851: 92; Јовановићи 1881: 78; Вушовић 1935: 211 (Ш 237)]; с малим словом на почетку стиха [РЕШЕТАР 1926: 256; СТЕВАНОВИЋ 1952: 100 (облик *богу* пише с малим словом); НЕДИЋ 1964: 84 (и он облик *богу* пише с малим словом); МИЛОВИЋ 1965: 123; МЛАДЕНОВИЋ 2007: 125 (1956)]. У свим овим издањима прва компонента је представљена као рјечца *не*.

Драгутин Костић спаја рјечцу с придјевом, па она постаје префикс $|не|$: За то некрив Богу ни народу. [Костић 1902: 108 (1956)].

Ми овдје реконструирамо хетеровакалски дифтонг $[i\epsilon^{\circ}]$ у саставу исте ријечи (неслоговно *е* означили смо графемом **ј**’ с постпозитивним апострофом).

Претпостављамо да је у рукопису стајало **nie**, па је Андрија Стојковић, да би остварио изосилабизам (овдје четири слога у првом полустиху), изоставио десетеричко **i**.

4. Растављено се пишу дво- и трокомпонентни везници с рјечцом *ли* у своје саставу.

(1) Везник *то ли* посвједочен је у стиховима 1217. и 1240:

Причај пашо, је ли њ Бџ дао,
ал се чувај добро бџспутиџ
јер је код нас трџдно и прџтрџдно

путом ходит, тò ли бèsпутицòм.
[ШМ 1214–1217];

Та вèзйре, пàрeвй вèһиле,
досадни смо мй свòјòјзи куһи,
тò ли да смо цару за дивана –
нас је проша и диван и мегдан.
[ШМ 1238–1241].

У првом издању компоненте везника одштампане су растављено: Путом ходит', то ли беспутицом. [Стојковић 1851: 62]; То ли да смо Цару за дивана, [Стојковић 1851: 63]. То значи да је питање вербализације текста у наведеним стиховима ријешено већ Андрија Стојковић у своме издању. Растављено писање примијењено је у наредна три издања [Јовановићи 1880: 53, 54; Костић 1902: 71, 72; Решетар 1926: 231 (x 2)].

Састављено писање први је примијенио Данило Вушовић: Путом ходит, толи беспутицом. [Вушовић 1935: 190 (II 373)]; Толи да смо цару за дивана. [Вушовић 1935: 191 (II 396)], а настављено је у послјератним издањима [Стевановић 1952: 67, 68, исто у Недић 1964: 58 (x 2), Миловић 1965: 84, 85; Младеновић 2007: 86, 87 (1250, 1273)].

Састављено писање овог двокомпонентног везника, између свега остало, условљава погрешан изговор, који нису избјегли ни лексикографи. У једнотомном *Рјечнику* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша] једним примјером, али не из *Шћепана Малог*, илуструје се ријеч „тòли свез. покр. акамоли” [Стевановић–Бошковић 1954/1957: 219]. Примјер је из *Нове пјесне црногорске о војни Русах и Тураках* (стих 344), али је индикативно да је Радован Лалић у њему претходне године примијенио адекватно, р а с т а в љ е н о писање: солдат прости, то ли који виши; [Лалић и др. 1953: 23]. Од другог издања вербализација је измијењена: солдат прости, толи који виши; [Лалић 1967^а: 23]. – У двотомном *Речнику Његошева језика* додато је још пет потврда, међу њима су и обје из *Шћепана Малог*, а уз нетачни акценат преузет из једнотомника додат је као алтернатива и тачни акценат: „тòли и тòли везн. а камоли, а где, немоли; исп. а толи” [Стевановић и др. 1983 II: 387], али је остало састављено писање.

Двокомпонентни везник *тò ли* посвједочен је и у *Лучи микрокозма*, али је он и у првом издању одштампан растављено: **То ли** (с. 45):

„[...] атом ује у сунчану зраку,
то ли [тòли] неће у немирну душу –
дако [дàкò] дођу к себи изгубници!” –
[ЛМ 1188–1190 (III 318–320)].

У критичком издању *Луче* истакли смо да је двокомпонентни везник *тò ли* данас архаичан и да растављено писање не само да одговара његовој ствар-

ној структури и поријеклу него и сугерише тачан изговор. Облици показне замјенице, па и беспредлошки акузатив средњег рода *тò*, граматикализацијом су прелазили у везнике. Њему је придодата рјечца *ли*, па је добијена двокомпонентна структура везничког типа [МАРОЈЕВИЋ 2016: 541–542].

(2) Везник *а тò ли* има једну потврду, у 1752. стиху:

Црногòрци кà сù равнòдушни:
 нà њима се мало што пòзнаје,
 нò спокојно пуше и говоре,
 кà дà посла нијесу велика
 ни очима нигђе вџидијели
 а тò ли га рукама свршили.
 [ШМ 1747–1752].

У првом издању проклитика је написана растављено од замјеничког облика, а енклитика састављено: А толи га рукама свршили. [СТОЈКОВИЋ 1851: 85]. Свога претходника исправио је приређивач издања браће Јовановића (и тиме ријешило питање вербализације текста у наведеном стиху): А то ли га рукама свршили. [ЈОВАНОВИЋИ 1881: 72]. Растављено писање, и проклитике и енклитике, примијењено је и у наредна два издања [КОСТИЋ 1902: 100 (1787); РЕШЕТАР 1926: 250 (III 68)].

Састављено писање енклитике први је примијенио, не рачунајући прво издање, Данило Вушовић: А толи га рукама свршили. [ВУШОВИЋ 1935: 207 (III 68)]. Такво писање налазимо у каснијим издањима (с малим словом на почетку стиха) [СТЕВАНОВИЋ 1952: 93; НЕДИЋ 1964: 78; МИЛОВИЋ 1965: 115; МЛАДЕНОВИЋ 2007: 116 (1787)] и у *Речнику Његошева језика*, овога пута само с погрешним акцентом: **а тòли** в. а *кàмоли* [СТЕВАНОВИЋ и др. 1983 I: 2].

Растављено писање враћено је у нашем основном издању с обиљеженим (тачним) акцентом: а тò ли га рукама свршили [МАРОЈЕВИЋ 2018: 358 (1752)].

(3) Везник *а кàмо ли* употребљен је у четири контекста (у 125, 863, 1917. и 2192. стиху):

смије ви се небо под којим сте,
 смије ви се мјесто на кòму сте
 а кàмо ли вàс лубећè срце,
 па јошт срце вашегà владике!
 [ШМ 123–126];

Давно бисмо тебе поздравили,
 ал не смјесмо (срамота је крити):
 пред твојом се силом земља тресе
 а кàмо ли [мџ] шака горштакà –
 јамнџ нам се ругати нећете.
 [ШМ 860–864];

Срамота је и тешка грехота
 на овакво народњѣ весеље
 уцвијелит најгору сироту
 а камо ли једнога човјека
 те је нашим био поглаваром.
 [ШМ 1914–1918];

Сачувај ме Боже, игумане,
 да бих смио против праве вјере
 ја злочесто ишта помислити,
 а камо ли уста расклопити.
 [ШМ 2189–2192].

У првом издању везник је оштампан на три различита начина. У првом примјеру примијењено је растављено писање: А камо ли вас љубеће срце. [Стојковић 1851: 14]. У другом примјеру проклитика је састављена са замјеничким прилогом, а енклитика је написана растављено: Акамо ли шака горштаках, [Стојковић 1851: 46] (један слог у другом полустиху недостаје). У трећем и четвртном примјеру проклитика је написана растављено од замјеничког прилога, а енклитика састављено: А камоли једнога човјека, [Стојковић 1851: 92]; А камоли уста расклопити. [Стојковић 1851: 104].

У издању браће Јовановића, у свесци 5. Народне библиотеке, која је изашла у децембру 1880. године, задржано је растављено писање у првом примјеру (само што се стих завршава запетом) [Јовановићи 1880: 15] и исправљена је вербализација текста у другом примјеру: А камо ли чашица горштака – [Јовановићи 1880: 40]. Приређивач је васпоставио и недостајући слог у десетерцу само што су словослагачи пермутовали слова у првој именици – „чашица” умјесто *шачица*. У свесци 7. Народне библиотеке, која је изашла у јануару 1881. године, завршено је друго издање *Шћепана Малог*. У њој су исправљена преостала два стиха: А камо ли једнога човјека, [Јовановићи 1881: 77]; А камо ли уста расклопити. [Јовановићи 1881: 87]. Другим ријечима, са овим издањем ријешено је питање вербализације текста у везницима с компонентом *ли*.

Правилна вербализација текста примијењена је и у трећем издању, али је десетерац остао са девет слогова – версолошки је учињен корак уназад: А камо ли шака горштаках. [Костић 1902: 53 (896)]. – Ни каснији приређивачи нису поправљали десетерац, али су мијењали вербализацију текста: Милан Решетар је прикључио енклитику, рјечцу *ли* претходној компоненти: а камоли шака горштаках – [РЕШЕТАР 1926: 218 (II 19)], а Данило Вушовић и проклитику: Акамоли шака горштаках – [ВУШОВИЋ 1935: 180], што прихвата и Михаило Стевановић, али само у првом издању: акамоли шака горштаках – [СТЕВАНОВИЋ 1952: 51] (од другог издања пише *а камоли*, као Решетар, у складу с правописом из 1960. године, у чијем је састављању активно уче-

ствовао). Владан Недић и Јевто Миловић су се прије Стевановића вратили на Решетареву вербализацију (почињући стих малим словом, како је и Решетар био одредио, али га коректори нису разумјели) [Недић 1964: 44; Миловић 1965: 63]; Миловићеве текстологије се држи и Александар Младеновић [Младеновић 2007: 67 (896)].

Из свега наведеног слиједи да је текстологија 863. стиха *Шћепана Малог* превилно ријешена само у два издања, у издању браће Јовановића на један: а камо ли шачица горштака – [Јовановићи 1880: 40] (исправљамо штампарску грешку), а у нашем основном издању на други начин: а камо ли [ми] шака горштака – [Маројевић 2018: 323].

Рјешење које је примијенио Ђорђе Поповић-Даничар, који је вјероватно приређивао текст другог издања, било би сасвим у реду да у првом издању не пише: **шака**, а то значи да је тако писало и у Његошевом рукопису. Деминутив *шачица* није потврђен у Његошевом језику, а његова творбена база, основна именица *шака*, има више потврда, међу њима још три у самом *Шћепану Малом*, од којих је интертекстуално важна она из 2746. стиха:

Ми смо шака малена народа,
Богу хвала, опита свободом –
да нам није јошт ове пјаности,
давно бисмо њ ми упанули,
ка сви други, у ђаволу торбу,
[ШМ 2746–2750].

С друге стране, у дилеми између аблативног генитива *нас* и субјекатског номинатива *ми* одређујемо се за номинатив подстакнути интертекстуалном паралелом са 1236. стихом спјева (а и са другим примјерима из Његошевог језика):

Куд би вишѐ бруке и погрде
на свијету бијеломе било
него да се ми пет-шест старчиња,
невјештијех скитати, кренемо?
[ШМ 1234–1237].

(4) Растављено се пише веза облика некадашњег 3. лица једине императива у оптативном значењу *буди* > *буд* с постпозитивном рјечцом *ли*, у значењу ‘ако’, која у *Шћепану Малом* има двије потврде: ма буд ли сам ја, игумне, слијеп, [ШМ 112]; Буд ли мисле за мир Црногорци, [ШМ 954]. У оба примјера растављено писање примијењено је и у првом издању: Ма буд’ ли сам ја игумне слијеп [Стојковић 1851: 13]; Буд’ ли мисле за мир Црногорци, [Стојковић 1851: 50, уп. с. 184]. У другом издању примијењено је исто текстолошко рјешење у првом примјеру: буд’ ли [Јовановићи 1880: 14], док у другом није исправљена штампарска грешка првог издања (коју је Стојковић исправио на

крају књиге): Чуд’ ли [Јовановићи 1880: 43]. Растављено писање с апострофом налазимо у наредним издањима и у другом примјеру: Буд’ ли [Костић 1902: 14 (114), 57 (987); Решетар 1926: 190 (I 116), 221 (II 110); Вушовић 1935: 158 (I 114), 182 (II 110)]. У првом издању Михаила Стевановића у другом примјеру је одштампано састављено: Буд’ ли [Стевановић 1952: 55 (II 110)], што је задржано и у наредним издањима (с. 58). Ову очигледну штампарску грешку понавља Владан Недић [Недић 1964: 47 (и у другом издању, с. 48)], али не и два наредна приређивача – они су и у другој потврди ријечи раставили: Буд’ ли [Миловић 1965: 68; Младеновић 2007: 72 (987)]. Занимљиво је да су лексикографи штампарску грешку „канонизовали”: они су, у одредници **буди**, везник (појачан рјечом *ли*) у другом примјеру навели састављено, а у првом – растављено; варијанту *буди ли* из *Горског вијенца* растављено, а из *Огледала србског* – састављено [Стевановић и др. 1983 I: 55]. У основном издању ми смо претходнике кориговали утолико што смо изоставили апостроф и додали акценат [Маројевић 2018: 294, 327].

Решетар је своје издање припремао према издању браће Јовановића, које није имало нумерацију стихова, па се у првом дејствију забројао: број 75 ставио је поред стварног 73. стиха, па се грешка наставља; код нас има два стиха мање јер ми у стихове нисмо убројали понављање дјелова претходног стиха на почетку двију реплика (као ни касније „разговор” Шћепана и папагала). Костић и Младеновић дају нумерацију у континуитету, а не по чиновима, као и ми, али су они, као и њихови претходници, шеснаестерце час бројали као два, час као један стих, па у њиховим издањима има 4105 односно 4104 стиха (а у нашем 4019, од којих су 150 шеснаестерци). А разлика у нумерацији између Костићевог и Младеновићевог издања појавила се у 2620. стиху – обраћање књаза Долгорукова на руском својима Младеновић није урачунао, као ни ми (код нас је то проза између стихова 2546. и 3547).

И у *Горском вијенцу* је посвједочен облик у којем је некадашњи императив трећег лица јединине *буди* попримио значење условног везника ‘ако’: *Буди ли се ти тако проричеш*, [ГВ 1501]. На њега је обратио пажњу Данило Вушовић сматрајући „да оптаивни облик *буди*, као и у дијалекту, узима каткад у зависним реченицама значење свезе (макар, кад, пошто)” [Вушовић 1930^а: 165; уп. Вушовић 1930^б: 73] и наводећи међу примјерима и овај, из 1501. стиха *Горског вијенца*. Ми бисмо ипак дали предност тумачењу које се даје у *Речнику Његошева језика*, гдје се наведеним стихом илуструје прво значење ријечи: **буди** везн. (појачан речом *ли*) **1. погодбени: ако, кад (већ)** [Стевановић и др. 1983 I: 55]. И Свет. Вуловић је дао сличну интерпретацију: „Буди ли = кад, кад већ. Дакле: кад им ти тако проричеш, а да ли они сами што брину, боје ли се кога?” [Вуловић 1886: 38 (најприје објављено у: Самоуправа, Београд, 27. јула 1886, I, бр. 73, с. 1)]. У 1501. стиху *Горског вијенца* имамо, дакле, везу

некадашњег императива *буди* (у значењу условног везника) са рјечцом *ли*: *буди ли* (се ти тако проричеш), као и у наведена два стиха *Шћепана Малог*.

У својим издањима Никола Банашевић везник и рјечцу пише састављено: Будили се ти тако проричеш, [БАНАШЕВИЋ 1973: 73], а тако чине у аналогним случајевима приређивачи других Његошевих дјела, што је одражено и међу примјерима у *Речнику Његошева језика*. Састављено писање није оправдано: енклитика *ли* чува значење упитне рјечце, па је треба одвајати од везника *буди*.

НАПОМЕНЕ.

1. За растављено писање (за раздвајање рјечце *ли* од императивног облика), као аргумент се могу узети стихови: *буди* ондје ће су јачи Турци. [ШМ 1685, **Буди** (с. 82)]; *буди* оно што је сваком јавно: [ШМ 2194, **Буди** (с. 104)], који свједоче да рјечца *ли* није била обавезна компонента конструкције. У ова два стиха императивни облик има значење ‘макар’.

2. У примјеру: *Дајбуди* ви ја не треба ништа. [ШМ 1979] императивни облик *буди* срастао је с императивним обликом *дај* са заједничким значењем ‘ваљда’, али у том случају ми, за разлику од првог издања: **Дај буди** (с. 94), реконструисемо састављено писање; то је међутим, предмет разматрања у раду Маројевић 2021б.

5. Растављамо рјечцу *год* од упитно-односне замјеничке ријечи (оне формирају један тип аналитичких неодређених замјеница), а састављено – постфикс [год], али о томе види у раду Маројевић 2021в.

6. Растављено пишемо везу саставног везника *и* и условног везника *ако*, при чему акценат остаје на компоненти *ако* [види даље т. (1)], а састављено везник за допуштање *иако*, у коме се акценат обавезно преноси на прву компоненту [види даље т. 2]. Паралеле ради, из *Горског вијенца* наводимо примјер везе саставног везника *и* и условног везника *ако* [види даље т. 3] те супротног везника *а* и условног везника *ако* [види даље т. 4].

(1) Веза саставног везника *и* и условног *ако* посвједочена је у првом такту (првом полустиху) 37. стиха и у другом такту 2764. стиха, па у њима треба примијенити растављено писање:

Ако ишта очи помџају
и ако је игђе ишта било,
чисто знади оче-игумане –
цар је руски данас на Цетињу!
[ШМ 36–39];

Сва је Турска данас у Европу
ка стог сухе сламе ал сијена –
не требује него смјелџа рџка

да у њ метне ватру с једне стране
 да се цео пепелом прометне,
 а та рúка ви можете бити
 ако знате и ако шћедосте.
 [ШМ 2758–2764].

У првом издању примијењено је растављено писање: **И ако** (с. 10), **и ако** (с. 130), али то није релевантно: по тадашњем правописном узусу двокомпонентни везник се не разликује у писању од везника за допуштање *иако*. Зато је од значаја погледати издања у којима се овај други пише састављено. Растављено писање примјењује Милан Решетар: **И ако** је игђе ишта било, [РЕШЕТАР 1926: 188 (I 38)]; **Ако знате и ако шћедосте**. [РЕШЕТАР 1926: 289 (IV 268)], а слиједи га сви каснији приређивачи.

(2) Везник за допуштање *иако* представљен је у првом такту (првом полустиху) 2198. и 3870. стиха:

а и мјесец рђав свједок није,
 иако се с плачем прошетује –
 нò ми пукне срце òд жалости
 кад погледам опаку судбину
 која паде на нашем народу.
 [ШМ 2197–2201];

Које драго лãко имаг није,
 ма јест лãкшò једно од другòга,
 иако се једно с другим веже.
 [ШМ 3868–3870].

У првом издању примијењено је растављено писање и у овом значењу: **И ако** [Столковић 1851: 104, 177]. Исту вербализацију текста налазимо у наредна два издања [Јовановићи 1881: 97, 146; Костић 1902: 123 (2249), 205 (3944)].

Састављено писање уводи Милан Решетар: **иако** се с плачем прошетује. [РЕШЕТАР 1926: 266 (III 530)]; **иако** се једно с другим веже. [РЕШЕТАР 1926: 328 (V 462)], а слиједи га сви каснији приређивачи.

Везник *иако* у првом издању *Луче микрокозма* одштампан је растављено: **И ако** (с. 64, 75), а и у каснијим издањима остаје таква вербализација текста јер је то налагала (неоправдано) правописна норма. У новијим издањима везник се пише састављено: *иако* је њихова стихија [ЛМ 1724 (V 304)]; и цар Земље, *иако* у ропству. [ЛМ 2020 (VI 90)]. Везник *иако* треба разликовати од двокомпонентне граматичке ријечи (комбинације рјечце за појачавање и везника) и *ако*, али она није са тим распоредом компоненти потврђена у *Лучи*; јесте у другом распореду *ако и*: јер он опет, ако и забуњен, [ЛМ 2018 (VI 88)].

(3) Састављено или растављено писање није у текстолошким истраживањима пуко ортографско питање: оно је истовремено и прозодијско и

семантичко. Да ли ћемо у 1019. стиху *Горског вијенца*: **И ако є земля поузана**, [МЕДАКОВИЋ 1847: 39] писати *и ако* или *иако*, од тога зависи како ћемо наведени сегмент читати – [и^ако] или [и^ако] и које ћемо значење (уопштено или конкретно) стиховима приписати. Ако се определијемо за састављено писање, као што је то учинио Данило Вушовић [ВУШОВИЋ 1935: 34], онда ћемо *иако* интерпретирати као допусни везник, а стих ће добити конкретно значење: *Иако је [наша] земља поузана...* Ако оставимо растављено, као што је то учинио Милан Решетар [РЕШЕТАР 1890: 142; РЕШЕТАР 1926: 39], стихови ће добити уопштено значење (‘и кад је нека земља омања’), а у зависној реченици у инверзији разликоваћемо рјечцу *и* за појачавање и условни везник *ако*:

И ^ако је земља поузана,
двје вјере могу се сложити,
ка у с^ах^ан што се ч^орбе слажу.
[ГВ 1019–1021].

Грамагички гледано, обје интерпретације су подједнако могуће. За Решетареву вербализацију текста опредељујемо се из два разлога: 1^о и кад мисле на конкретну ситуацију, јунаци *Горског вијенца* се по правилу служе уопштенним констатацијама и гномским стилем; 2^о прихватањем другог тумачења не мијења се ортографија изворног издања. Овај други аргумент нема исти значај као први. Поред тога, није битно што је у оригиналном издању написано растављено, важно је да у првом издању није написано састављено, као ни у пјесниковом аутографу: **и ако є земля поузана** – [ВГ: л. 11 об.]. Наиме, у првом издању се пише растављено: **И ако** [МЕДАКОВИЋ 1847: 71, 105] и у случају кад је посвједочен несумњиви допусни везник *иако*: *Иако си турска придворица*, [ГВ 1799]; *иако је лијепо вријеме*, – [ГВ 2553].

НАПОМЕНА.

У издању Његошевог рукописа *Вијенац горски* које је објавио краљ Александар Карађорђевић 1931. године нису били означени листови. У факсимилу који је, у склопу јубиларног издања дјела, објавила Црногорска академија наука и умјетности 1985. године, листови су обиљежени, али је испуштен први лист на коме је наслов (и претходне прецртане двје варијанте наслова спјева, док је полеђина празна), тако да је 1019. стих стварно на листу 12 об.

(4) Да ли ћемо у 2150. стиху *Горског вијенца*: **Ако намь є mio али свойта**, [МЕДАКОВИЋ 1847: 88] писати условни везник *ако* (дакле састављено) или супротни везник *а* и номинатив замјенице *ко* (дакле растављено), то зависи од значења које наведеном сегменту приписујемо. Милан Решетар, а за њим и бројни други приређивачи, остао је код ортографије првог издања: **ако нам је mio али свойта**, [РЕШЕТАР 1890: 195]. Јевто Миловић је, међутим, изнио хипотезу да сегмент **Ако** из првог издања не представља један везник

већ двије ријечи, везник *a* и замјеницу *ко*, те да *ако* „треба раздвојити и онда се тек добија прави смисао стихова” [MILOVIĆ 1965: 65; цит. по МИЛОВИЋ 1983: 366]. Неки приређивачи су његово мишљење прихватили, па 2150. стих доносе у сљедећем ортографском и граматичком лику: *a* *ко* *нам* је *мио* *али* *својта*, [БАНАШЕВИЋ 1973: 105] и др.

Јевту Миловићу ипак не припада примат у растављеном писању наведене ријечи. Лука Грђић-Бјелокосић у напомени уз одјељак „Вјештица” у књизи *Из народа и о народу* (књ. II, Мостар 1897, стр. 50) цитира (нетачно) Његошеве стихове пишући анализирану ријеч растављено: „Зла мрзњијем чинит’ не моремо, / *A* *ко* *нам* је *мио* или *својта*, / Траг по трагу њему ископамо”, на шта је указао Ристо Ј. Драгићевић оправдано сумњајући у исправност таквог поступка: „Ту је, пак, ријеч раставио још крајем прошлога вијека Лука Грђић-Бјелокосић [...], *a* и питање је да ли је то правилно” [ДРАГИЋЕВИЋ 1975: 1521].

Михаило Стевановић сматра да је Јевто Миловић „скренуо пажњу на погрешно преношење ортографске грешке из I издања Вијенца, у којем је заједничким писањем везника *a* с односно-упитном заменицом *ко* промењен смисао и однос посебних реченица у сложеној [...], од којих је друга, која почиње са *a* *ко*, независна супротна реченица у односу на непосредно претходну. Тако их је песник свакако замишљао, јер цела мисао тек тако схваћених ових стихова има свој смисао. Њом се хтело рећи: да траг по трагу ископају ономе *ко* им је *мио* или *својта*. Заменица (*ко*) ту, дакле, мора постојати. Спајањем те заменице с непосредно претходним *a* добија се везник *ако*, а неопходне заменице нестаје. Онда однос реченица постаје зависан, и из таквог односа произилази смисао реченица да не могу учинити зла мрзnome ако им је *мио* или *својта*. А то је бесмислица, јер мрзни не може бити *мио*, макар био и *својта*. А осим тога, трећи сад наведени стих у томе случају висео би сам за себе, одвојен од два претходна” [СТЕВАНОВИЋ 1976: 116; цит. по СТЕВАНОВИЋ 1990: 181]. Ово тумачење (цитирајући и парафразирајући при том свог претходника, али не наводећи библиографски податак) прихвата Бранислав Остојић: »Правописна грешка из првог издања Горског вијенца у вези са писањем везника *a* и замјенице *ко* [...] преносила се из издања у издање Горског вијенца. [...] Такво писање је уносило забуну прије свега у језичко и семантичко тумачење три узастопна стиха и усмјеравало је семантичку вриједност стиха у погрешном смјеру до бесмислице. [...] При таквој синтаксичко-семантичкој вези наведена два стиха значе „да не могу чинити зло мрзnome ако им је *мио* или *својта*”. Међутим, морамо констатовати стварну истину да „мрзни не може бити *мио* па макар био и *својта*”. И то је она бесмислица до које нас води овако успостављени однос реченица преко везника *ако*. Трећи стих који се при таквом ортографском решењу овога везника не веже тјешње са стихом у којем не функционише односно-упитна замјеница *ко*, него везник *ако* остаје по страни да „виси” сам за себе« [ОСТОЈИЋ 1996: 207–208; уп. ОСТОЈИЋ 1997: 199–200].

Мишљење Јевта М. Миловића те захтјев Александра Младеновића: „овај спојено одштампани пример треба раздвојити” [Младеновић 1996: 33] – сувише су аподиктични. Смисао имају стихови, али један смисао, и кад се пође од условног везника *ако*, и имају смисао, али други, кад се пође од супротног везника *а* и замјенице *ко*. Обје интерпретације, граматички гледано, подједнако су могуће. Миловићево тумачење било би прихватљивије кад би стих значио да вјештице *с в а к о м е* ко им је „мио али својта” траг по трагу ископају. Али он то сигурно не значи. Зато се ми и опредјељујемо за класичну вербализацију текста (само што умјесто запете на крају 2150. стиха стављамо повлаку), наводећи за њу два аргумента: 1^о вјештице се договарају какво ће зло учинити *к о м е*:

договоре кријући чинимо
какво ћемо зло учинит *к о м е*;
[ГВ 2144–2145],

али увијек то не могу да остваре: ако им је *т а ј* мрзан – не могу му чинити зла, а ако им је *о н* мио или својта – траг по трагу његов ископају; 2^о прихватањем овог тумачења не мијења се ортографија изворног издања, тј. не мора се реконструисати штампарска грешка у првом издању. У складу са новим, изворним читањем текста *Горског вијенца* и новим, изворним тумачењем Његошевог десетерца, по којем у Његошевом пјесничком тексту налазимо бројне и разноврсне типове фонетских дифтонга који не нарушавају десетосложну силабичку структуру него је напротив чине ритмички разноврснијом, ми у првом полустиху 2150. стиха – на граници супротног везника *а* и условног везника *ако*:

Зла мрзnome чинит не можемо,
ако нам је [аконамје] мио али својта –
траг по трагу његов ископамо.
[ГВ 2149–2151] –

алтернативно реконструишемо контракцију вокала, и то дифтоншки степен контракције: *ако* [ако] = *а ако*. Наравно, код овог алтернативног текстолошког рјешења морамо остати код тумачења да је у Његошевом стиху посвједочен везник *ако*, а не – како је то предложио Јевто М. Миловић – односна замјеница *ко*. Таквом тумачењу дајемо предност и иначе, тј. и ако не бисмо реконструисали контракцију вокала у проклизи (само што бисмо у том случају оставили тачку и запету на крају 2149. стиха, тј. интерпункцију бисмо прилагодили таквој интерпретацији). Треба још напоменути да стих *Зла мрзnome чинит не можемо* не значи: „зла не можемо чинити ономе који је омражен (ономе кога мрзе)” [Младеновић 1996: 232], него: не можемо чинити зло ономе кога ми (= вјештице) мрзимо, ако је нама (= вјештицама) мрзан (мисли се, наравно, на оног за кога су се вјештице претходно договориле да му учине какво зло),

што уопште не значи да је он – омражен [види подробније у *МАРОЈЕВИЋ* 2005: 879–882].

7. Поставља се дилема: да ли је у 962. стиху *Шћепана Малог* посвједочена веза прилога *јѣднѣко* с рјечцом *свѣ* која није транспозицијом прешла у префикс, па их треба само писати растављено, као у *Лучи микрокозма* – *свѣ јѣднѣко* [види даље т. (1)], или реченична конструкција коју чине субјекат *свѣ* (облик средњег рода замјенице који није граматикализацијом прешао у рјечцу нити транспозицијом у префикс) и предикат *је јѣднѣко* чија је копула, након губљења интервокалског *ј*, са замјеницом срасла у диверб *свѣ*, као у *Горском вијенцу* – *свѣ <ј>с јѣднѣко* [види даље т. (2)]?

(1) У два стиха *Луче микрокозма* (1572. и 1795) посвједочена је комбинација рјечце *свѣ* и прилога *јѣднѣко*:

Враг небесни са сл'јѣпѣм јарошћу
свѣ јѣднѣко битку продужује
и све жешћу и очајанијѣ –
он ужасне примјере храбрости
казиваше на попришту бојном,
[ЛМ 1571–1575 (V 151–155)];

сви војници, вјѣрнѣи и нѣвјернѣи,
к трону творца поглед обратише,
а нѣвјернѣи свѣ јѣднѣко хулѣ
име неба и славе господѣ –
[ЛМ 1793–1796 (V 373–376)].

У акценатском издању израз *свѣ јѣднѣко* у оба стиха снабдијевамо напоменом: метрички акценат на другој компоненти (прва је десемантизована, прешла у рјечцу). Замјеница (средњи род једнине) *свѣ* граматикализовала се, а граматикализација је подврста транспозиције у којој значењска ријеч губи лексичко (или упућивачко) значење и прелази у везник, предлог или рјечцу, оvdје у рјечцу.

Растављено писање налазимо већ у првом издању: **Све еднако** (с. 59), **све еднако** (с. 66).

(2) Сличан, али суштински друкчији израз налазимо у *Горском вијенцу* (у првим издањима изрази су хомографи).

На чуђење игумана Стефана – *што је* [Нова година] *данас ошћела људима?* – одговара владика Данило: **Све еднако, тада али данасъ, / Вриеме ће своимъ токомъ ходитъ!** – / **А ово су стари уредили.** [МЕДАКОВИЋ 1847: 110]. Наведени стихови постављају пред текстолога три питања: 1° ортографско: да ли треба писати растављено *све једнако* или састављено *свеједнако*; 2° интерпункцијско: којим знацима треба обиљежити завршетак 2677. и 2678. стиха; 3° прозодијско: да ли треба читати [свѣједнѣко], [свѣ^једнѣко] или [свѣ^еједнѣко].

Милан Решетар је у издању *Горског вијенца* дао овакву ортографску и интерпункцијску интерпретацију реплике владике Данила (стихова 2677–2679):

Све једнако, тада али данас,
вријеме ће својим током ходит;
а ово су стари уредили.
[РЕШЕТАР 1890: 222].

Оваква ортографија и интерпункција задржана је у првом издању *Цјелокупних дјела* П. П. Његоша [Бошковић–Латковић 1952/1957: 127]. У другом издању *Целокупних дела* Петра Петровића Његоша [Бошковић и др. 1967: 125] задржана је оваква интерпункција, али са састављеним писањем *свеједнако*, што је вјероватно редакторска интервенција усклађивања с новим правописом и с интерпретацијом у *Рјечнику* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша]. Наведена интерпункција, међутим, није адекватна: њоме се истиче да је *све једнако* адвербијал у реченици која конституише 2678. стих (у смислу: *вријеме ће свакако ходити својим током*). Адекватна је интерпретација 2677. стиха као самосталне реченице (у смислу: *све је једнако, [да ли је Нова година] тада или данас*). То је осјетио већ Решетар, па је у издању *Целокупних дела* Петра Петровића Његоша [РЕШЕТАР 1926: 98] измијенио интерпункцију, ставивши двије тачке послвије 2677, а запету послвије 2678. стиха.

С нашем интерпретацијом облика **свѐ** [свѐ^е] = *све је* и са Решетаревом интерпункцијом из *Сабраних дела*, која нам се чини најадекватнијом (само што ми пишемо повлаку умјесто запете на цезури 2677. стиха), реплика владике Данила у критичком издању [види подробније у Маројевић 2005: 856–857] добија сљедећи облик:

Свѐ једнако [свѐ^е јѐднѐко] – тада али данас:
вријеме ће својим током ходит,
а ово су стари уредили.
[ГВ 2677–2679].

Овдје се у изговору остварује таувокалски дифтонг између облика замјенице *свѐ* и копуле *је* након губљења интервокалског *ј*: **Свѐ једнако** [свѐ^еј^е^јѐднѐко]. У основном издању стих је ортографски представљен на сљедећи начин: Свѐ јѐднѐко – тада али данас: [ГВ 2677] с објашњењем у поговору [Маројевић 2018: 260, 277].

У 2677. стиху *Горског вијенца* представљена је, дакле, реченична конструкција коју чине субјекат *свѐ* (облик средњег рода замјенице који није граматикизацијом прешао у рјечу нити транспозицијом у префикс) и предикат *је јѐднѐко* чија је копула, након губљења интервокалског *ј*, са замјеницом срасла у диверб **свѐ** – свѐ^е ј^е јѐднѐко. Исту структуру реконструирамо у 962. стиху *Шћепана Малог*:

Свѣ једнако [свѣ^с јѣднѣко], честити везиру:
 мислили су наши Црногорци
 да је доста и у нас [иуѣнас] тројицу
 како да су тридест отправили.
 [ШМ 962–965].

Овдје се у изговору, као и у *Горском вијенцу*, остварује таутовокалски дифтонг између облика замјенице *свѣ* и копуле *је* након губљења интервокалског *ј*: **Свѣ једнако** [свѣ^сј^сјѣднѣко]. У основном издању стих је ортографски представљен на сљедећи начин: Свѣ јѣднѣко, честити вѣзиру: [ШМ 962] с објашњењем у поговору [МАРОЈЕВИЋ 2018: 327, 460].

Ни у једном од издања која су нашем претходила није указано на диверб (то би они обиљежили тзв. генитивним знаком или знаком за дугосилазни акценат свѣ, који се раније нису ни диференцирали), али сви приређивачи примјењују растављено писање, које је представљено већ у првом издању: Све једнако честити Везиру! [СТОЈКОВИЋ 1851: 50]. У другом и наредним издањима поправљена је ортографија и интерпункција: Све једнако, честити везиру! [ЈОВАНОВИЋИ 1880: 44; КОСТИЋ 1902: 57 (995); РЕШЕТАР 1926: 221 (II 118), исто у ВУШОВИЋ 1935: 182 (исто у издању из 1936, с. 200)]. Михаило Стевановић замјењује узвичник тачком и запетом: Све једнако, честити везиру; [СТЕВАНОВИЋ 1952: 55 (II 118), што није мијењано у наредним издањима, с. 59; исто у НЕДИЋ 1964: 48, МИЛОВИЋ 1965: 68; МЛАДЕНОВИЋ 2007: 72 (995)].

У једнотомном *Рјечнику* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша] „ријеч” **свѣједнѣко** *прил. покр.* свеједно [СТЕВАНОВИЋ–БОШКОВИЋ 1954 / 1957: 189] илуструје се само примјером из *Горског вијенца*. У двотомном *Речнику Његошева језика* наводе се, у оквиру исте одреднице, „прилог” **свѣједнѣко** и „прилог” **свеједно** у значењу ‘потпуно исто, сасвим једнако’ [СТЕВАНОВИЋ и др. 1983 II: 262], без стилске квалификације: први се илуструје наведеним примјером из *Горског вијенца*, и пише се састављено, а други примјером из Његошове преписке, при том се у тому у коме су писма, сасвим оправдано, примјењује растављено писање (па га растављено цитирају и лексикографи): Хиљада или пет хиљада Црногораца да су погинули све једно бива – Црна Гора има простора. Лексикографска интерпретација примјера из *Горског вијенца*, као што смо показали, није ни прозодијски ни лексичко-граматички тачна. Употреба глаголског облика *бива* и растављено писање указују да се синтагма *све једно* није лексикализовала ни у другом примјеру. Другим ријечима, ни прилог *свеједно у Његошевом језику није потврђен (он би настао елипсом копуле у предикатској конструкцији *свеједно* [је]), него синтагма *свѣ једно*: у Његошевом писму копула је изражена обликом *бива*.

8. Растављено пишемо, с једне стране, двокомпонентни саставни везник *ѡл(и)* и *и*, с друге стране, комбинацију копуле *је* и рјечце *ли* с рјечцом *и* у фразеологизму *је ли и Бог дао*.

(1) Саставни (копулативни) везник *џл(и) и*, у значењу ‘и’, ‘а и’, ‘али и’, чије компоненте ми пишемо растављено, реконструираемо у 3435. стиху *Шћепана Малог*:

Трпија је похлапна на дџшу
 како мџра на младо тијело,
 џл’ и она имаде џћима –
 прави разум с бистрима очима
 које ствари овога свијета
 чисто виде, а не кроз копрену.
 [ШМ 3433–3438],

у 44. стиху *Луче микрокозма*:

Нџ врџменџ питателница ми
 (окићена цвијетним временом,
 џкруњена сунчанџм зракама,
 џл’ и власе цвијетне плетући, [...])
 [ЛМ 41–44 (Пролог)]

и у 33. стиху *Горског вијенца*:

А ја штџ џу, џл’ и са кџме џу:
 мало рука – малена и снага,
 једна сламка међу вихорове,
 сирак тужни без ниџје никога!
 [ГВ 33–36].

У аутентичном изговору остварује се тауовокалски дифтонг између двају везника: **ал’ и она** [џл^н^иона]; **ал’ и власе** [џл^н^ивласе]; **ал’ и са кџме џу** [џл^н^исакџмеђу]. Прво, неслоговно *и* припада претходној, побочној фонетској ријечи, а друго, слоговно *и* – наредној, главној фонетској ријечи, као њена проклитика.

У критичком издању *Горског вијенца* [види подробније у Маројевић 2005: 407–408] подробно је описана грамагичка хомонимија раставног (дисјунктивног) везника *али^I*, супротног (адверсативног) везника *али^{II}*, саставног (копулативног) везника *али^{III}* и упитне рјечце *али^{IV}*. И у текстологији *Шћепана Малог* примјењујемо правила која су тамо формулисана.

(2) Растављено се пише комбинација копуле *је* и рјечце *ли* с рјечцом *и* у фразеологизму *је ли и Бог дао*, који у *Шћепану Малом* има двије потврде. У 1214. стиху он заузима други полустих, па силабичка структура није захтијевала сажимање његових компоненти: Причај пашо, је ли ѝ Бџг дао, [ШМ 1214]. У првом издању прве двије компоненте фразеологизма су састављено одштапане: Причај, Пашо, јели и Бог дао! [Стојковић 1851: 62], па их треба само раставити, како је то учињено у другој потврди већ у првом издању: Је ли Бог да’, имамо ли с кџме, [Стојковић 1851: 127], али у њој треба, према

првој потврди, васпоставити трећу компоненту, рјечцу *и*, а вокал у рјечци *ли* скратити до нивоа неслоговне компоненте дифтонга: (јѐ л' ѝ Бѡг дā, имāмо ли с киме): [ШМ 2695]. На мјесту апострофа ми препоручујемо изговор неслоговног *и*, али се вокал може и потпуно изоставити.

9. Растављено се пише, с једне стране, везник *ни̇* односно *ни̇т* с глаголском енклитиком *сам*, и с друге стране, веза одричне рјечце *ни* (која није прерасла у префикс) с бројем *један*.

(1) Парни везни *нит(и)* представљен је у стиху: нит сам чуо, нити ћу је чути, [ШМ 2271], али у њему није било спорно растављено писање везника *ни̇т(и)* и глаголске енклитике *сам*. На основу ове интертекстуалне паралеле ми смо и у стиху: Ни[т] сам знао, нити ма̇рѝм знати – [ШМ 1618] примијенили растављено писање, што је обавезно, и васпоставили финални сугласник *т* у везнику, што је факултативно.

У прва два издања везник и глаголска енклитика одштампани су састављено: Нисам знао нити марим знати, [Стојковић 1851: 80; Јовановићи 1881: 67]. У сљедећа два издања поправљена је интерпункција, али не и правопис: Нисам знао, нити марим знати; [Костић 1902: 93 (1652); Решетар 1926: 245 (II 775)].

Текстолошки проблем вербализације текста ријешило је Данило Вушовић: Ни сам знао, нити марим знати; [Вушовић 1935: 202 (II 775)], с образложењем у Поговору: »Стих „Нисам знао нити марим знати (II 775)“ исправљен је у: Ни сам знао... (тј. нити сам знао...) [...]« [Вушовић 1935: 656].

Михаило Стевановић, у првом издању у сарадњи с Радованом Лалићем, ставља и акценат на везнику *ни̇*: Ни̇ сам знао, нити марим знати; [Стевановић 1952: 86 (II 775)]. Ово текстолошко рјешење сасвим је у реду, али ми га дајемо само као алтернативно; интертекстуална паралела указује да је ту боље васпоставити и сугласник *т*, што је прије нас учинио Александар Младеновић: Ни[т'] сам знао, нити марим знати; [Младеновић 2007: 109 (1652)]. (Ми везник *нит* овдје пишемо без апострофа, а с апострофом испред *и* као знак да се у аутентичном изговору на његовом мјесту остварује неслоговно *и*: ни̇т' имāмо мира ни[т] састанка [ШМ 3734].)

(2) Растављено се пише веза броја *један* с рјечцом *ни* која се није трансформисала у замјенички префикс (уз прозодијску реконструкцију) кад значи 'ни један једини'. Ова конструкција има три потврде у *Горском вијенцу*: (а не бисте) *ни јѐдну* (хватали) [ГВ 195]; (неки један – то је ка) *ни јѐдан* [ГВ 644]; (*и*) *ни јѐдан* (није изван куће) [ГВ 1707].

Једна потврда конструкције *ни јѐдна* потврђена је и у *Лучи микрокозма*: (да) *ни јѐдна* (најмања частица) [ЛМ 1968 (VI 38)]. Значење броја ('ни

једна једина’) наглашава атрибут *најмања*. И у првом издању рјечца се пише растављено: **ни една** (с. 73).

Конструкцију *ни један* пишемо растављено, као и у првом издању: **ни један** (с. 52), и у *Шћепану Малом*, у јединој потврди (у 998. стиху):

позваћемо на договор к нама
поглаваре војске црногорске;
сви ће нам се томе подругати –
доћ ни један ни за везу неће;
куд ће гдѣ лажѣ од оваке?
[ШМ 995–999].

НАПОМЕНА.

Од рјечце *ни* и броја *један* настала је одрична замјеница *ниједан*. То је некадашња веза броја с рјечцом која се трансформисала у одричну замјеницу с префиксом [нѣ]. У *Горском вијенцу* одрична замјеница *ниједан* има три потврде, а пишемо је састављено: (није од њих) *ниједнога* (жива) [ГВ 1355]; (ту не бјеше) *ниједнога* (чојка) [ГВ 1518], осим кад предлог раздвоји њене компоненте: (нема тога) *ни* у *једну* (књигу) [ГВ 2179]. У *Лучи микрокозма* одрична замјеница *ниједан* с именицом *дух* реализује значење ‘нико’: (*дух*) *ниједан* (општег створитеља) [ЛМ 533 (I 333)]. Састављено писање ове замјенице примијењено је већ у првом издању: **ниеданѣ** (с. 22). У *Шћепану Малом* замјеница *ниједан* посвједочена је само с предлогом, који раздваја њене компоненте: *ни* за једно блага на свијету. [ШМ 1150], па се пише растављено већ у првом издању: **Ни за једно** (с. 59).

10. Растављено се пишу везе именица и замјеница с енклитикама: *аманат ти* [види даље т. (1)], *онѣко га* [види даље т. (2)] и узвичним рјечцама у проклизи: *ѣ то* [види даље т. (3)], *ѣ Канѣни* [види даље т. (4)].

(1) Растављено се пише веза именице *аманат* с енклитичким дативом личне замјенице 2. лица једине *ти*.

У првом издању *Шћепана Малог* приређивач је, оправдано, раздвојио енклитику и васпоставио финално **т** именице, али је, неоправдано, именицу *аманат* (ген. *аманта*), с непостојаним *а*, заменио варијантом са сталним *е*, у обје потврде: **аманет ти** (с. 11), **аманет’ ти** (с. 36). Ми смо, најприје у основном издању, вратили аутентични облик именици у заклетви као фразеолошком жанру: У разлог се мало, *аманат ти* – [ШМ 45]; Причај Смѣјо, *аманат ти бѣж’јѣ*, [ШМ 684].

Овај други примјер показује да је пуни облик заклетве гласио *аманат ти божији* у значењу ‘тако ти Бога’. Оправданост наше корекције првог издања потврђује посвједоченост именице у генитиву: рад *аманта* доша сам бѣж’јѣга – [ШМ 3269].

Ми овдје, у критичком (и у акценатском) издању, текстологију анализиране заклетве као етнокултурног жанра завршавамо тако што графему е првог издања замјењујемо са а уз уједначавање акцента, у три потврде; једна је у номинативу: аманат је бџ'јй ствар вѣликā. [ШМ 3240], друга у акузативу без предлога: Шћепан ми је аманат предао [ШМ 3242], трећа у акузативу с предлогом *на*: на аманат кā осталу стоку. [ШМ 1030]. Замијењени вокал у критичком и акценатском издању стављамо у квадратну заграду: аман[а]т.

Да је у Његошевом идиолекту постојала и именица *аманет* у значењу 'светиња' потврђује ауторизовани рукопис и прве публикације пјесме *Поздрав србском роду*: те аманет и општу светињу, [ПСР 61] и сачувани фрагмент рукописа *Шћепана Малог*: и аманет наше народности; [ШМ 15], којима прикључујемо још три примјера из спјева: царска ријеч – аманет највиши, [ШМ 2622]; на аманет и светињу своју? [ШМ 2975]; Чувају га кā аманет неки, [ШМ 3505]. Примјере смо сад прозодијски уједначили у корист дугоузлазног акцента.

У *Горском вијенцу* веза именице *аманат* с енклитичким дативом личне замјенице 2. лица јединине *ти* писана је и штампана фонетски упрошћено и састављено, и у првом и у свим каснијим издањима прије наших; ми смо први раздвојили енклитику и реконструисали прво **т**, на крају именице, ортографски: **амана[т] ти**, прозодијски (у квадратној загради): аманат:и [МАРОЈЕВИЋ 2005: 857–859].

Сегмент **аманати** из првог издања *Горског вијенца*: **Ђе га купи ага, аманати?** [МЕДАКОВИЋ 1847: 39], и у рукопису: **аманати** [ВГ: л. 11 об.]; **А бѣше ли какавѣ, аманати?** [МЕДАКОВИЋ 1847: 63]; **Аманати ђе научи тако?** [МЕДАКОВИЋ 1847: 84]; **Аманати, ненаједи се!** [МЕДАКОВИЋ 1847: 85]; **Исприча ни штогодѣ аманати!** [МЕДАКОВИЋ 1847: 92]; **Ђе си био данасѣ аманати,** [МЕДАКОВИЋ 1847: 103] у већини издања третира се као једна лексичка јединица. Као једну лексичку јединицу израз наводи и Божидар Ковачевић, али га тумачи на сљедећи начин: „*аманати*, вере ти” [КОВАЧЕВИЋ 1940: 78]. Владан Недић наведени сегмент, међутим, разбија на двије лексичке јединице, на примјер: **Ђе га купи, ага, амана ти?** [НЕДИЋ 1964: 170]. Кад би Ковачевићево тумачење било тачно, одговарала би му Недићева вербализација текста. У том случају облик *амана* био би генитив именице *аман* 'вјера'. Иначе, именица *аман* у значењу 'милост' потврђена је у *Шћепану Малом*: један другом не чини амана, [ШМ 3741].

Наше рашчлањивање текста и издвајање предикативног фразеологизма *аманат ти* потврђују фразеологизми *аманат ви*, *аманат ми* у стиховима: Пуштите их, аманат ви бџ'јй, [ГВ 193]; Аманат ми, ја је и не читам, [ГВ 2083].

Наведени изрази нису обрађени у једнотомном *Рјечнику* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша]. У двотомном *Речнику Његошева језика* израз *аманат ми* лексикографски је описан у оквиру одреднице **аманат**, док 1031. стих

с Недићевим рашчлањивањем текста служи као илустрација за ријеч *ámān* [СТЕВАНОВИЋ и др. 1983 I: 7]. Љуб. Стојановић је сугерисао Решетару: »У ст. 1031 место *аманати*, ваљало је написати *амана ти* (в. Вук, *Рјеч.*, s. v. „аманат“)« [СТОЈАНОВИЋ 1923: 397]. Вук Караџић је, додуше, сматрао да је облик *аманати* настао од *аманата ти (што није тачно), али није у писању ријеч растављао. За друго значење именице *аманат* Вук каже: „Црногорци се и куну и заклињу аманетом: *аманата* ми Божјега! Кад другога кога заклињу онда се у говору често *та* изостави, па се говори н. п. *аманати* (мјесто *аманата ти*)“ [КАРАѢИЋ 1852: 4, s. v. АМАНАТ]. А Милан Решетар се ипак држао Вука: у тексту је оставио: *аманати*, а уз 1031. стих додао (у посљедња два издања) коментар: „*аманати* говори се мјесто *аманата ти*“ [РЕШЕТАР 1928: 59; исто у РЕШЕТАР 1940: 59]. Исто тумачење се среће и у рјечнику („Додатак. Тумачење неколико ријечи у овој књизи“) уз издање Учитељског друштва „Натошевић“: „а м а н а т и, мјесто: аманата ти, аманета ти“ [НАТОШЕВИЋ 1910: прва непатинирана страна на уметнутој четвртини табака].

Приређивачи *Горског вијенца* и лексикографи нису запазили да је правилно рашчлањивање израза дао Ђуро Даничић – у оквиру одреднице АМАНАТ он даје не само израз *amanat ti* из *Горског вијенца* него и стихове: *Де га купи ага? amanat ti!*; *А бјеше ли какав? amanat ti!* [РЈЕЌНИК ЈАЗУ 1881 I (1): 78]. У црногорским говорима користи се акценатска варијанта *amānat*.

Закључили смо да у *Горском вијенцу* није посвједочена именица *ámān* ‘вјера’ у генитиву, нити конструкција *amána ти, тако ти амána*, него именица *amānat* ‘завјет’ у номинативу у споју с енклитичким облицима датива личних замјеница другог лица једнине *ти*, другог лица множине *ви* (= вам) и првог лица једнине *ми*. При том је у вези с личном замјеницом другог лица елидирани облик императива трећег лица једнине *буди* < *bōdi* у значењу ‘нека буде’: *аманат ти* [буди], а у конструкцији с личном замјеницом првога лица – облик трећег лица једнине помоћног глагола *је* < *jestъ*: *аманат ми* [је].

(2) Растављено се пише веза прилога *онáкō* с енклитичким акузативом личне замјенице 3. лица једнине *га*: *Онако га црна памет учи* – [ШМ 3276]. Састављено писање у првом издању показује да је приређивач погрешно схватио фонетску ријеч – као супстантивизирани облик придјевске замјенице *онаки* (човјек): **Онакога** (с. 152). Грешка је исправљена већ у издању браће Јовановића: *Онако га црна памет учи*, [ЈОВАНОВИЋИ 1881: 126].

(3) Растављено се пише веза узвичне рјечце *ѣ* с обликом средњег рода једнине супстантивизирани показне замјенице *тō*: *ѣ тō каже, честити валису*, [ШМ 1661]. Састављено писање у првом издању показује да је приређивач погрешно схватио фонетску ријеч – као рјечцу: **Ето** (с. 81). Грешка је поновљена у другом издању: *Ето каже, честити валису!* [ЈОВАНОВИЋИ 1881: 68], а исправљена у трећем: *Е то каже, честити валису*, [КОСТИЋ 1902: 94 (1695)].

Милан Решетар се служио издањем браће Јовановића као протографом, па је ову грешку поновио: Ето каже, честити валису, [РЕШЕТАР 1926: 246 (II 818)]. Коначно је грешку исправио Данило Вушовић: Е то каже, честити валису, [ВУШОВИЋ 1935: 203].

(4) Растављено се пише веза узвичне рјечце ð с вокативом антропонима: Æ Кануни*, највиши султāне, [ШМ 1077]. Састављено писање у првом издању показује да је приређивач погрешно схватио први полустих – као да иницијални вокал припада антропониму: **Окануни** (с. 56). Грешка је исправљена већ у издању браће Јовановића: **О Кануни, *** највиши султāне! [ЈОВАНОВИЋИ 1880: 48].

11. Растављено пишемо придјевско-именичке синтагме иако је у њима, у аутентичном изговору, прва компонента атонирана а акценат пренесен с друге компоненте – (на) *злѹ срећу* [види даље т. (1)]; *по свѣ љето* [види даље т. (2)].

(1) Растављено се пише веза придјева (ак. ж.р.) *злѹ* и именице (ак.) *срећу* и поред тога што је придјев атониран па је пренесен акценат с именице – (на) *злѹ срећу*: нагазићу на вѣљѹ злѹ срећу. [ШМ 2402]. Растављено писање није било спорно од првог издања: **злѹ срећу** (с. 114).

(2) Растављено се пише веза придјевске замјенице *свѣ* и акузатива именице *љето* у комбинацији с предлогом *по* и поред тога што је замјеница атонирана па је пренесен акценат с именице – *по свѣ љето*: код вāс ноћи по свѣ љето нѣј`мā, [ШМ 3370]. Растављено писање није било спорно од првог издања: **по све љето** (с. 156).

12. У критичком издању *Шћепана Малог* растављено пишемо предлошко-падежне везе које се нису (потпуно) граматикизовале, тј. које нису потпуно прешле у сложене предлоге с генитивом, и које чувају именичко значење и самосталан именички акценат (без преношења на примарни предлог) – „*на срѣд* + генитив”, „*у днѣ* + генитив”, „*лѣ днѣ* + генитив”, „*са днѣ* + генитив” и „*на врѣх* + генитив”, „*са врѣх* + генитив”, али се оне описују у раду Маројевић 2021а.

III. ИСХОДИ

13.1. Ми смо у овом раду користили метод интертекстуалне анализе поредећи примјер у анализираном контексту с другим контекстима у самом спјеву и у другим Његошевим дјелима, али то је уобичајени поступак у његошологији. Поредбену анализу користимо не само у синтагматској равни него и у парадигматској оси. Навешћемо примјере за парадигмаски приступ.

У парадигму фразеологизма *јѐ ли ù Бѓг да̄о* [ШМ 1214] улази његов сажети облик *јѐ л' ù Бѓг да̄* [ШМ 2695], у којем је рјечца **и** наглашена и не може бити елидирана.

Растављено писање компоненти везника *а кѓмо ли* [види т. 4.(3)] подупире архаична конструкција са живим упитним прилогом *а кѓмо ли* [је отишао?], од које је везник граматикализацијом и настао, а овај везник има свој синоним *а то̄ ли* [види т. 4.(2)], који треба такође писати растављено и изговарати с акцентом који има средњи род показне замјенице уз друго лице *то̄*; исти изговор и растављено писање задржава овај везник и кад му се прва компонента изостави (*то̄ ли*) [види т. 4.(1)].

13.2. У истраживању смо користили метод семантичке замјене. Тако, у контекстима гдје се графија првог издања **ка да** може, у прозном тексту, замијенити синонимом 'изгледа', реконструише се модална ријеч с дугоузлазним акцентом на првом слогу (*ка̄да*), а гдје се она може замијенити варијантом 'као да', реконструише се двокомпонентни везник *ка̄ да̄* с побочним акцентима, али о томе подробније расправљамо у раду Маројевић 2021б.

13.3. У реконструкцији растављеног писања, као и у другим типовима вербализације текста, користе се, гдје год је то могуће, комплементарни методи. Илустроваћемо ту комплементарност са три примјера.

Нашу реконструкцију трећег такта у стиху: (кад нӣ с једнѓм – онда) *сѓм и [с] сѓбѓм* [ШМ 2607] подупире: 1° параметар филолошке (не)потврђености – у стиху не треба додавати сугласничку компоненту наставка као у Младеновићевој реконструкцији *[с] сами[м] собом* [види т. 1.(3)], и 2° фразеолошки параметар – каже се за некога да (прича) *сам са собом*, а није уобичајено рећи да неко (прича) *са собом (без компоненте *сам*).

За реконструкцију растављеног писања у првом такту стиха: *вѓм и чѹти* (смрти ни живота) [ШМ 3089] могу се навести два момента: 1° није реално претпоставити да наш пјесник користи стари инструментал множине *вами умјесто датива двојинског поријекла *вама*, али јесте да употребљава архаични датив множине *вѓм*; 2° замјенички дативи *на̄м, вѓм* у Његошевом пјесничком језику су потврђени.

За реконструкцију растављеног писања у другом такту стиха: (а ја штѓ љу), *ѓл' и* (са кѓме љу) [ГВ 33] може се навести, с једне стране, 1° критеријум смислености (састављено писање *али скоро да нема смисла), с друге стране, 2° критеријум потврђености (двокомпонентни везник *ѓл' и* у значењу 'а и' у Његошевом пјесничком језику је посвједочен). У стиху је остварено опкорачење границе између другог и трећег такта, али је то чест случај у Његошевој поезији.

13.4. Наша анализа од значаја је и за учење о врстама ријечи, али и за корекцију вокабулара у неком будућем *Рјечнику Његошева језика*, као и за

попис у њему потврђених облика и њихових варијанти. Тако се у Његошовом пјесничком језику разликују именице *аманат* (ген. *аманта*) у основном значењу ‘завјет’ и у фразеолошкој употреби и *аманет* (ген. *аманета*) у основном значењу ‘светиња’ и у нефразеолошкој употреби.

ИЗВОРИ

- ВГ:** *Виенацъ горскій* [види факсимил аутографа рукописне верзије *Горског вијенца* Петра Петровића Његоша из 1846. године у: Александар Карађорђевић 1931; Павићевић 1985, 5–41; Миловић 1982].
- ГВ:** *Горски вијенац* [у: Медаковић 1847: 1–116 (прво издање); Маројевић 2005: 35–222 (критичко издање); Маројевић 2018: 161–268 (основно издање); акценатско издање је у рукопису].
- ЛМ:** *Луча микрокозма* [у: Маројевић 2016: 19–101 (репринт првог издања), 105–224 (критичко издање), 903–1020 (акценатско издање); Маројевић 2018: 67–149 (основно издање)].
- ПСР:** *Поздрав (србском) роду* [Прилог у: Маројевић 2020: 487–490 (критичко издање), 1154–1155 (акценатско издање), Прилог II у: Маројевић 2018: 450–452 (основно издање)].
- ШМ:** *Шћепан Мали* [у: Маројевић 2020: 19–225 (репринт првог издања), 227–486 (критичко издање), 1011–1153 (акценатско издање), Маројевић 2018: 289–449 (основно издање)].

ЛИТЕРАТУРА

- Александар Карађорђевић 1931:** А. [= Александар Карађорђевић]. *Виенацъ горскій*. [Аутограф рукописне верзије *Горског вијенца* Петра Петровића Његоша из 1846. године]. Љубљана.
- Банашевић 1973:** П. П. Његош, *Горски вијенац*, Критичко издање с коментаром приредио Никола Банашевић, Београд: Српска књижевна задруга.
- Драгићевић 1975:** Ристо Ј. Драгићевић, *Горски вијенац* и коментари. Поводом посљедњег издања Српске књижевне задруге. [Критика издања: Банашевић 1973], *Стварање*, XXX/11, 1507–1531.
- Бошковић и др. 1967:** Петар Петровић Његош, *Горски вијенац*. [Текст приредили за штампу Р. Бошковић, В. Латковић. Белешке и објашњења написао В. Латковић]. *Луча микрокозма*. [Текст приредили за штампу Н. Банашевић, Р. Бошковић. Белешку написао Н.

Банашевић. Објашњења написао В. Павићевић]. Београд: Просвета. (Целокупна дела Петра Петровића Његоша. [II изд.] Књ. 3).

Бошковић/Латковић 1952/1957: Петар Петровић Његош, *Горски вијенац*. [Текст приредили за штампу Радосав Бошковић и Видо Латковић. Биљешке и објашњења написао Видо Латковић], Београд: Просвета, 1952. (Цјелокупна дјела П. П. Његоша. Књ. 3). [Додатни тираж: 1957].

Вуловић 1886: [Свет. Вуловић.] *Његушев «Горски вијенац» у немачком преводу*: Прештампано из «Самоуправе». Београд. [Претходно објављено у: Самоуправа, Београд, 18. јуна 1886, I, бр. 40, 1–2; 19. јуна 1886, I, бр. 41, 1–2; 20. јуна 1886, I, бр. 42, 1–3; 22. јуна 1886, I, бр. 43, 1–2; 17. јула 1886, I, бр. 64, 2–3; 19. јула 1886, I, бр. 66, 1; 20. јула 1886, I, бр. 67, 1; 22. јула 1886, I, бр. 69, 1; 24. јула 1886, I, бр. 71, 1; 27. јула 1886, I, бр. 73, 1–2].

Вушовић 1930^a: Д. В. Вушовић, Прилози проучавању Његошева језика, *Јужнословенски филолог*, IX, 93–196.

Вушовић 1930^b: Д. В. Вушовић, *Прилози проучавању Његошева језика*, Београд: Библиотека Јужнословенског филолога.

Вушовић 1935: *Цјелокупна дјела Петра Петровића Његоша*. У редакцији Данила Вушовића. Београд: Народна култура.

Вушовић 1936: *Цјелокупна дјела Петра П Петровића Његоша*. У редакцији Данила Вушовића. Друго издање. Београд: Народна култура.

Јовановићи 1880: *Лажни цар Шћепан Мали*: Историјско збитије XVIII. вијека. Сачинио Петар Петровић Његуш владика црногорски. Ново издање. Панчево: Накладом Књижаре браће Јовановића, [1880]. (Народна библиотека браће Јовановића. Св. 5).

Јовановићи 1881: [Само на корицама:] *Лажни цар Шћепан Мали*. [Панчево, 1881], 65–152. (Народна библиотека браће Јовановића. Св. 7).

Карацић 1852: *Српски рјечник* истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима, Скупио га и на свијет издао Вук Стеф. Карацић, У Бечу. [Фототипско издање: Београд, 1977].

Ковачевић 1940: *Горски вијенац*. Историјско собитије при свршетку XVII вијека. Сочиненије Петра Петровића Његоша, [Приредио Божић Ковачевић]. Београд.

Костић 1902: *Лажни цар Шћепан Мали*: Историјско збитије осамнаестог вијека. Од Петра Петровића Његоша. [Предговор написао Јаша М. Продановић. Приредио Драгутин Костић]. Београд–Загреб:

Штампарија Мила Маравића, 1902. (Српска књижевна задруга, 63). [Првом пагинацијом штампани су, накнадно, предговор и биљешка о издању потписана са С. К. З.].

- Лалић и др. 1953:** Петар Петровић Његош, *Пјесме. Луча микрокозма. Проза. Пријеводи*. [Текст *Пјесама, Прозе и Пријевода* приредили за штампу Радован Лалић и Михаило Стевановић. Текст *Луче микрокозма* приредили за штампу Никола Банашевић и Радосав Бошковић. Биљешке и објашњења уз *Пјесме, Прозу и Пријевод* написао Радован Лалић. Биљешку уз *Лучу микрокозма* написао Никола Банашевић. Објашњења уз *Лучу микрокозма* написао Вуко Павићевић]. Београд: Просвета. (Цјелокупна дјела П. П. Његоша. Књ. 2).
- Лалић 1967:** Петар Петровић Његош, *Пјесме / Текст* приредио, белешке и објашњења написао Радован Лалић, Београд: Просвета. (Целокупна дела Петра Петровића Његоша. [II изд.] Књ. 1).
- Маројевић 2005:** Петар II Петровић-Његош, *Горски вијенац*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић, Подгорица: ЦИД.
- Маројевић 2016:** Петар II Петровић-Његош, *Луча микрокозма*. Критичко издање. Текстологија, Редакција и коментар Радмило Маројевић, Подгорица: ЦИД – Цетиње: Narodni muzej Crne Gore.
- Маројевић 2018:** Петар II Петровић-Његош, *Луча микрокозма. Горски вијенац. Шћепан Мали*. Основно издање. Ортографија и ортоепија, Редакција и коментар Радмило Маројевић, Никшић: Будимљанско-никшићка епархија – Београд: Друштво за неговање Његошевог дела.
- Маројевић 2020:** Петар II Петровић-Његош, *Шћепан Мали*. Критичко издање. Текстологија, Редакција и коментар Радмило Маројевић, Подгорица: ЦИД – Цетиње: Народни музеј Црне Горе.
- Маројевић 2021а:** Радмило Маројевић. Адвербијализација предлошко-падежних веза (на грађи Његошевог Шћепана Малог). *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LXIV/1.
- Маројевић 2021б:** Радмило Маројевић, Вербализација текста *Шћепана Малог* (Реконструкција састављеног писања), *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LXIV/2.
- Маројевић 2021в:** Радмило Маројевић. Специфичне морфеме и иновације у структури врста ријечи (на грађи Његошевог Шћепана Малог). *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини, Косовска Митровица*, LI/1.

- Медаковић 1847:** *Горскій віенаць*[.] Историческо событіе при свршетку XVII века. Сочиненіе П[етра] П[етровића] Н[ѣгоша,] владыке черно-го[р]скога. [Приредіо Милорад Медаковић], У Бечу: словима ч[астнихъ] о[таца] мехитариста.
- Миловић 1965:** Петар II Петровић Његош, *Лажни цар Шћепан Мали*. [Приредіо за штампу и прилоге написао Јевто М. Миловић], Титоград: Графички завод. (Библиотека „Луча”, 15).
- Milović 1965:** Jevto Milović, Neka pitanja kritike teksta »Gorskoga vijenca« (Povodom izdanja »Gorskoga vijenca« u redakciji Rista J. Dragičevića), *Zadarska revija*, XIV/1, 53–69. [Прештампано ћирилицом у: Миловић 1983, 363–384].
- Миловић 1982:** Јевто М. Миловић, *Рукопис „Горског вијенца” Петра II Петровића Његоша*, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности.
- Миловић 1983:** Јевто М. Миловић, *Стазе ка Његошу*, Титоград: Унирекс.
- Младеновић 1996:** Петар II Петровић Његош, *Горски вијенац*, Приредіо Александар Младеновић, Цетиње: Обод. (Књижевност Црне Горе од XII до XIX вијека).
- Младеновић 2007:** Петар II Петровић Његош, *Лажни цар Шћепан Мали*, Приредіо Александар Младеновић. Подгорица: ЦАНУ. (Сабрана дјела Петра II Петровића Његоша. Критичко издање. Књ. 3).
- Натошевић 1910:** *Горски Вијенац*. Исторіјски догађај при свршетку XVII вијека, Сачинио Петар Петровић-Његош, У Новом Саду: Издање Књижаре и штампарије учитељског д. д. „Натошевић”.
- Недић 1964:** Петар Петровић Његош, *Лажни цар Шћепан Мали. Писма*. [Избор Војислав Ђурић. Редакција Владан Недић], Нови Сад: Матица српска – Београд: Српска књижевна задруга. (Српска књижевност у сто књига. Књ. 22. Петар Петровић Његош, II).
- Недић 1969:** Петар Петровић Његош, *Лажни цар Шћепан Мали. Писма*. [Избор Војислав Ђурић. Редакција Владан Недић], Нови Сад: Матица српска – Београд: Српска књижевна задруга. (Српска књижевност у сто књига. Књ. 19. Петар Петровић Његош, II).
- Остојић 1996:** Бранислав Остојић, О значењу и ортографији неких ријечи и израза у *Горском вијенцу*, *Српски језик*, I/1–2, 205–214. [Прештампано у: Остојић 1997: 196–209].
- Остојић 1997:** Бранислав Остојић, *Прилози о Његошеву језику*, Никшић: Никшићке новине.

- Павићевић и др. 1985:** Петар II Петровић-Његош, *Горски вијенац*, Уредник Бранко Павићевић, Титоград: Црногорска академија наука и умјетности и др. Издање садржи факсимил рукописа (5–41) и репринт првог издања (43–169).
- Решетар 1890:** *Горски вијенац* владике црногорскога Петра Петровића Његоша, Увод и коментар написао Милан Решетар, У Загребу.
- Решетар 1926:** [Целокупна дела Петра Петровића Његоша. Књига прва. Већа дела]. *Горски вијенац. Луча микрокозма. Шћепан Мали*, У редакцији Милана Решетара, Београд: Државна штампарија.
- Решетар 1923:** *Горски вијенац* владике црногорскога Петра Петровића Његоша, Осмо издање с коментаром Милана Решетара, Биоград.
- Решетар 1928:** *Горски вијенац* владике црногорскога Петра Петровића Његоша, Девето издање с коментаром Милана Решетара, Биоград.
- Решетар 1940:** *Горски вијенац* владике црногорскога Петра Петровића Његоша, Десето издање с уводом и коментаром Милана Решетара, Београд.
- Рјеџник JAZU 1881 I (1):** *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Обрађује Ђ. Daničić. Dio I. Svezak 1. U Zagrebu. S. 1–240. Reprint 1981.
- Стевановић 1952:** Петар Петровић Његош, *Шћепан Мали*. [Текст приредили за штампу Михаило Стевановић и Радован Лалић. Биљешке и објашњења написао Михаило Стевановић], Београд: Просвета. (Целокупна дјела П. П. Његоша. Књ. 4).
- Стевановић 1967:** Петар Петровић Његош, *Шћепан Мали*. [Текст приредио, белешке и објашњења написао Михаило Стевановић]. *Проза и преводи*. [Текст приредио, белешке и објашњења написао Радован Лалић], Београд: Просвета. (Целокупна дела Петра Петровића Његоша. [II изд.]. Књ. 4).
- Стевановић 1974:** Петар Петровић Његош, *Шћепан Мали*. [Текст приредио, белешке и објашњења написао Михаило Стевановић]. *Проза. Преводи*. [Текст приредио, белешке и објашњења написао Радован Лалић], Београд: Просвета. (Целокупна дела Петра Петровића Његоша. III изд. Књ. 4).
- Стевановић 1975:** Петар Петровић Његош, *Шћепан Мали*. [Текст приредио, белешке и објашњења написао Михаило Стевановић]. *Проза. Преводи*. [Текст приредио, белешке и објашњења написао Радован Лалић], Београд: Просвета. (Целокупна дела Петра II Петровића Његоша. IV изд. Књ. 4). [Фототипија III изд.].

- Стевановић 1976:** Михаило Стевановић, *Језичка тумачења у коментарима Његошева Горског вијенца*, Београд: Српска академија наука и уметности.
- Стевановић 1990:** Михаило Стевановић, *О језику Горског вијенца*, Београд: Српска академија наука и уметности, Научна књига.
- Стевановић и др. 1983 I:** *Речник језика Петра II Петровића Његоша*. [На корицама: *Речник Његошева језика*]. Израдили Михаило Стевановић и сарадници Милица Вујанић, Милан Одавић и Милосав Тешић. Уредник Михаило Стевановић. Књ. I. Београд: Српска књижевна задруга и др., 1983.
- Стевановић и др. 1983 II:** *Речник језика Петра II Петровића Његоша*. [На корицама: *Речник Његошева језика*]. Израдили Михаило Стевановић и сарадници Милица Вујанић, Милан Одавић и Милосав Тешић. Уредник Михаило Стевановић. Књ. II. Београд: Српска књижевна задруга и др., 1983.
- Стевановић/Бошковић 1954/1957:** *Рјечник* [уз пјесничка дјела П. П. Његоша]. [Рјечник саставили Михаило Стевановић и Радосав Бошковић]. Београд: Просвета, 1954. (Цјелокупна дјела П. П. Његоша. Књ. 6). [Додатни тираж: 1957].
- Стојановић 1923:** Љуб. Стојановић, [Критика издања: Решетар 1923], *Просветни гласник*, XL/5, 331–334, XL/6, 394–397 (друге пагинације).
- Стојковић 1851:** *Лажни цар Шћепан Мали*: Историческо Збитије Осамнајестог вијека. Пјесмотворје Његове Свијетлости Петра Петровића Његоша, Владике и Господара Црнегоре. [На 9. страни:] *Шћепан Мали*. Повјестно збитије, у пет дјејствијах. [На насловној страни:] Издао 1851. године Андрија Стојковић у Трсту. [На корици:] У Југославији. [На полеђини насловне стране испод мота:] Печатња браће Жупана у Загребу 1851.

ВЕРБАЛИЗАЦИЈА ТЕКСТА В ПОЭМЕ
«ЩЕПАН МАЛЫЙ» ПЕТРА НЕГОША
(1. РЕКОНСТРУКЦИЈА РАЗДЕЛЬНОГО НАПИСАНИЯ)

Резюме

В серии статей под этим названием критически обосновывается подготовленное автором научное издание поэмы «Щепан Малый» сербского поэта эпохи романтизма Петра II Петровича-Негоша на уровне текста.

В настоящей статье серии рассматриваются спорные вопросы реконструкции раздельного написания словосочетаний, в то время как в других статьях серии будет рассмотрено слитное и дефисное написание, а также интерпретация дивербов в разных типах изданий. Исследование, преследуемое не только практические цели, строится на основе теории о вербализации текста, а также на учении о частях речи в сербском языке. Заключительные этюды статьи посвящены дополнительным методам в текстологической теории и практике.

В работе применяется интертекстуальный сопоставительный подход: примеры, засвидетельствованные в поэме «Щепан Малый», сравниваются с контекстами поэм Негоша «Горный венец» и «Луч микрокосма».

Ключевые слова: Петр II Петрович-Негош, поэма «Щепан Малый», поэма «Горный венец», поэма «Луч микрокосма», учение о частях речи.

Радмило Н. Мароевич